

Härmistetty kuolema: pelonhallintaa zombi-kuvakirjoissa

Susanne Ylönen

Kuolema ei ole lastenkirjallisuudessa epätavallinen aihe, ja sitä on myös tutkittu alalla kiitettävästi. Kuten Maria Tatar kirjoittaa, ovat sadut pitkään tarjonneet kauneutta, kauhua, ihmeitä, väkivaltaa ja taikuutta,¹ ja tätä seurailevat myöhemmät tutkimukset, joiden mukaan jopa väkivaltainen kuolema on lastenkirjallisuudessa selvästi läsnä². Kuvakirjoissa, joita voidaan pitää ainakin osittain lastenkirjallisuuden alalajina, kuolemaa koskevien pelkojen käsittely on tosin varhaisempiin, opettavaisiin ja varottaviin lastenkirjoihin ja satuihin sekä nuorten kirjoihin verrattuna useimmiten lohdullisempaa, estetisoivaa.³

Estetisoinnilla tarkoitan tässä yhteydessä käsittelytapaa, joka johdattaa lukijan ajatukset pois itse kuolemasta tapahtumana ja keskittyy esimerkiksi muistamisen tärkeyteen, haudalle laskettaviin kukkiin ja kuoleman jälkeisen elämän kuvauksiin ja yleiseen lohduttavuuteen⁴. Vaikka kuvakirjojen historiaan mahtuu myös Heinrich Hoffmannin *Jörö-Jukan* (1845) kaltaisia groteskia kerrontatapaa hyödyntäviä teoksia ja Edward Goreyn goottihenkisiä kuvaelmia sekä Wolf Erlbruchin *Duck, Death and the Tulip* (2007) -kirjan kaltaisia *danse macabre* -traditioon linkittyviä teoksia⁵, ovat useimmat kuolemaa käsittelevät kuvakirjat myös humoristisuudessaan söpöileviä. Käpy

ry:n kokoaman kuolema-aiheisen kuvakirjallistan tehtävä esimerkiksi näyttäisi olevan auttaa perheen pienimpiäkin elämään kuolemaa koskevan tiedon ja kuoleman kokemusten kanssa.

Lohdullisuuteen pyrkivien kuvakirjojen lisäksi kuolema on keskeinen teema myös kauhugenressä. Siellä sen käsittely ei tosin ehkä herätä ensimmäisenä ajatuksia lohduttavuudesta, sillä genren keskeisin merkittäjä on pelon ja inhon sekaisen kauhun tunteen herättäminen ja välittäminen – usein hirviöahmojen kautta⁶. Kuolleista palaaminen kummituksena ei kuulu kuoleman jälkeistä elämää kaunisteleviin selityksiin, ja vielä vähemmän lohdullista on ajatella, että joku itselle rakas palaisi takaisin zombina. Zombithan ovat hirviömäisiä, outoja kategoriarikkomuksia, jotka haastavat tavallisen kuoleman ja palauttavat kuolemaan liittyvät ajatukset yhä uudelleen kuoleman ja elämän rajankäynnin likaisimpaan ja pelottavimpaan vaiheeseen, varsinaiseen kuolemiseen ja sitä seuraavaan mätänemiseen. Kauhugenren yhteydessä lastenkirjallisuuden sisältämiä kuoleman kuvauksia ovat käsitelleet esimerkiksi Chloé Germaine Buckley (2018), Michelle Ann Abate (2013) ja Peter Kosten-

niemi (2017). Buckley keskittyy nomadisen subjektin kuvauksiin lasten gotiikassa ja tarkastelee esimerkiksi Darren Shanin *Zom-B* kirjasarjaa. Abate puolestaan käsittelee lastenkirjallisuudessa esiintyviä murhakuvauksia ja tarttuu Lumikki-sadun, Tarzanin ja Neiti Etsivien lisäksi myös Stacey Jayn *Death High* -sarjaan ja sen nuorille suunnattuihin zombikuvauksiin. Kostenniemi taas tarkastelee Angela Sommer-Bodenburgin Pikku Vampyyri -kirjoja.

Vaikka nämä tutkimukset puolustavat omalla tavallaan kauhistuttavan kuoleman läsnäoloa lastenkirjallisuudessa liittämällä sen esimerkiksi länsimaisen yhteiskunnan ylipäättään murhia kohtaan osoittamaan kiinnostukseen⁷ ja lasten toimijuuden ja suojeltavuuden välillä tasapainoilevaan asemaan⁸, rajataan kauhukertomuksille ominainen tapa käsitellä kuolemaa usein enemmän yliluonnollisen viehätöisyyden ja taikauskon piiriin kuuluvaksi, fiktiiviseksi viihteeksi kuin vakavasti otettavaksi kuoleman käsittelyksi. Jos taikauskon ja yliluonnolliseen kohdistuvien uskomusten määrittämällä liittyvän sellaisiin käsityksiin, jotka eivät vastaa nykyisiä tieteellisiä selitysmalleja vaan jotka ovat usein henki-

lökohtaisempia ja intuitiivisia ja vaihtelevat spontaaneista, epämääräisistä tuntemuksista kulttuurisesti opetettuihin tai välitettyihin uskomuksiin⁹, voidaan kuitenkin ajatella, että kauhuviihde tarjoaa omalla tavallaan väylän käsitellä kuolemaan liittyviä, enemmän tai vähemmän taikauskoisia käsityksiä ja pelkoja. Pelkojen käsittelytapaa ei vain kauhun yhteydessä ehkä pidetä vakavasti otettavana tai terapeuttisena vaan pikemminkin sensaatiohakuksena fantasiana.

Hyvän esimerkin tällaisesta ei-vakavasti otettavasta kuoleman käsittelystä tarjoavat kuvakirjojen zombit. Äkkiseltään zombi, jonka hahmossa konkretisoituu väkivaltaisen kuoleman ajatus, ei ehkä ylipäättään tuntuisi sopivan suojelueetoksen ja lapsiystävällisyyden ajatuksen varaan rakentuneeseen lastenviihteeseen¹⁰, tai ainakaan kuvakirjoihin, jotka on usein suunnattu alle kouluikäisille tai vasta koulunkäynnin aloittaneille lapsille. Zombit ovat kuitenkin tällä hetkellä populaarikulttuurin ehkä suosituimpia hirviöhahmoja tai ainakin suosituimpia kuin koskaan aiemmin¹¹. Kansoittaessaan elokuvien, kirjallisuuden, sarjakuvien, videopelien ja fanikulttuurisen toiminnan lisäksi myös kasvavassa määrin erilaisten kulutusohjelmien ja

puhelinsovellusten kentän zombit ovat väistämättä lipuneet myös lastenkulttuuriin ja lapsille osoitettuun tai lapsiin yhdistettyyn kirjallisuuteen - joko varsinaisina lasten kuvakirjoina tai humoristisina parodioina, lastenkulttuuriin linkittyvänä aikuisten viihteenä, crossover-kirjallisuutena¹².

Tämä artikkeli, jonka tausta on kauhun ja lastenkirjallisuuden sekä estetiikan tutkimuksessa, tarkastelee sitä, miten zombin hahmossa havainnollistuva ruma ja väkivaltainen kuolema on tuotu kuvakirjoihin. Artikkelissa käytetty aineisto kattaa 15 vuosina 2010-2017 ilmestynyttä kuvakirjaa (ks. primäärilähteet). Suurin osa on haettu Amazon.comista hakusanoilla "zombie picture book" vuoden 2017 aikana. Hakualustan ja -kielen vuoksi kaikki kirjat ovat englanninkielisiä. Niiden kohdeyleisön ikä puolestaan vaihtelee tekijöiden mukaan 6+ -määrityksistä aikuislukijoihin. Suomalaisia zombiaiheisiä kuvakirjoja en löytänyt, vaikka aihe näkyy kyllä vanhemmille lapsille suunnatuissa, kuvitetuissa lastenkirjoissa, kuten Veera Salmen *Pulu Boin ja Ponin tsompikirjassa* (2015) ja Harri Istvan Mäen kirjoissa *Meluavat zombikalsarit* (2017) ja *Zombikirja* (2018).

Ennen kaikkea tämä artikkeli paneutuu niihin esteettisiin käsittelytapoihin, joilla zombien pelottavuutta pyritään kuvakirjojen piirissä hallitsemaan. Näkökulmassa painotuu kaunisteleavan estetisoinnin lisäksi humoristinen, alentava ruumiillistaminen, jota käsittelee taidefilosofi Carolyn Korsmeyerin¹³ nojautuen esteettisenä härmistämisenä. Tarkastelemalla kuvakirjoissa zombiudelle annettuja selityksiä ja zombien esteettisiä käsittelytapoja artikkeli pyrkii valottamaan suhdettamme yliluonnollisiin ilmiöihin niiden populaarikulttuurisen hallinnan kautta. Se painottaa sitä, että esteettinen härmistämisen on varsin yleinen tapa hallita tuntemattomiin ja kauhistuttaviin asioihin, kuten kuolemaan, liittyviä pelkoja. Näiltä osin argumentti seurailee Aby Warburgin näkemyksiä, joiden mukaan hirviöiden kuvallistaminen voi näyttäytyä eräänlaisena pelkojen kesyttämisenä¹⁴.

Härmistetty kuolema

“Esteettinen härmistämisen” on termi, joka kuvaa kauhistuttavien asioiden rumentavaa, alentavaa, outouttavaa ja naurettavaksi tekevää käsittelyä. Taiteen tutkimuksen saralla termiä “the sublate”, härmistyminen, on

käyttänyt esimerkiksi taidefilosofi Carolyn Korsmeyer, joka hahmottelee siitä ylevän käsitteen vastakohtaa kirjassaan *Savoring Disgust: The Foul and the Fair in Aesthetics* (2011). Korsmeyerin mukaan tätä alkemian piiristä kumpuavaa käsitettä voidaan käyttää metaforallisesti kuvaamaan pientä, nöyrää, ruumiillista ja inhottavaa kokemusta, sekä tällaisten kokemusten filosofista potentiaalia.

Suomenkielessä sanan “sublate” vastine, “härmistyminen”, kuvaa aineen muutosta kaasumaisesta kiinteäksi, eli se on fyysikaalisen sublimoitumisen vastakohta. Mikäli sublimoitumisen voidaan Korsmeyeria seuraillen ajatella vastaavan metaforallisesti estetiikan saralla käytettyä ylevän käsitettä, joka kuvaa rajattomuuden, mystisyyden ja voimallisuuden tunnetta, voidaan härmistymisen ajatella korostavan ruumiillisen ja inhottavan kokemuksen ymmärrystä lisäävää potentiaalia.¹⁵ Pelonhallinnan keinona esteettinen härmistämisen, joka havainnollistuu paitsi kuvan suttamisessa myös naurettavaksi piirtämisessä ja karnevalistisessa esittämisessä yleensä, liittyy näin ollen myös taikauskoihin toimintatapoihin ja esimerkiksi animismiin, joka on länsimaissa yhdistetty Freudista ja Piagetista lähtien paitsi primi-

tiivisiin kansoihin, myös nimenomaan lapsiin.¹⁶

Estetiikan piirissä vastausta ruman, inhotavan ja pelottavan viehätökselle on aiemmin lähestytty muun muassa termien, kuten groteskin ja abjektin kautta. Näistä kummallakin on oma historiallinen viitekehänsä tai syntytöyhteyksensä ja pääasiallinen käyttöyhteyksensä, sekä alakohtainen teoreettis-historiallinen painolastinsa. Groteski esimerkiksi on pitkälti taidehistoriallinen käsite ja se on totuttu yhdistämään asioihin, kuten liioitteluun ja vääristämiseen, yhteensopimattomien asioiden yhdistelyyn, grotto-maalauksiin, fantastisiin kauhukuviin ja karikatyyreihin.¹⁷ Abjekti puolestaan on tullut tunnetuksi ennen kaikkea psykoanalyttisesti suuntautuneen filosofin ja kirjailijan, Julia Kristevan, työn myötä ja sitä on sovellettu eritoten nykytaiteen piirissä, missä sillä on kuvattu muun muassa erinäisten eritteiden affektiivisellä voimalla leikitteleviä teoksia.¹⁸ Näiden termien ohella humoristisia zombikuvaus- ja karnevalisointia voidaan lisäksi lähestyä myös kuoleman karnevalisointina. Karnevalisointi kietoutuu olennaisella tavalla yhteen realistisen groteskin, eli groteskin naurettavan, sosiaalisen ja ruumiillisen muodon kanssa, ja se

kohdistuu usein juuri siihen, mitä pidetään pyhänä ja mystisenä: moraalisiin kieltoihin, jumalan ja ihmisen valtaan, auktoriteetteihin ja kuolemaan sekä kuoleman jälkeisiin pal-kintoihin ja rangaistuksiin. Nurinpäin kääntävän lähestymistapansa vuoksi karnevalinauru on eräänlainen hetkellinen voitto näihin asioihin kohdistuvista pelosta.

Esteettinen härmistäminen tuo näiden käsitteiden rinnalle esteettisen esittämisen ja arvottamisen prosessiluonnetta korostavan käsitteen. Rumiin ja naurettaviin kauhuhahmoihin, kuten zombeihin sovellettu- na se kuvaa nähdäkseen ”rumentamista” ja ”abjektointia” tai ”groteskiksi tekemistä” paremmin sitä, miten vapaasti ilmassa leijuvat, muodottomat pelot ja toiveet voidaan tiivistää ja konkretisoida, tuoda lähelle ja tehdä hallittaviksi inhon ja huumorin kautta. Näin käsitteellistettynä ja käytettynä termi on siis uusi ja suhteellisen historiaton, vaikka sen kuvaamaa ilmaisullista prosessia voidaan tarkastella jonakin yleisinhimillisenä ja siten lähes ajattomana asiana. Tavallaan tällaista kuvantamisen mekaniikkaa pelkojen hallinnan tapana kuvasi jo Aby Warburg esittäessään, että hirviökuvat syntyvät peloista, joille kuvallinen muoto antaa pai-

kan yhteisön maailmankuvassa. Warburg puhuu tästä kuvien tuottamisen mekaniikasta kesyttämisenä, tai humanisaationa.¹⁹ Itse kuitenkin jakaisin pelkojen kesyttämistä kuvaavan humanisaation vielä kahteen eri hallinnantapaan: estetisointiin ja esteettiseen härmistämiseen. Vaikka sekä estetisoinnissa että esteettisessä härmistämässä on kyse jonkin hallitsemattomalta ja ylivoimaiselta tuntuvan tai jopa pyhän asian konkretisoimisesta ja hallittavaksi tekemisestä, käsittelytavat eroavat toisistaan siinä, että toinen tarttuu kauniiksi ja toinen inhottavaksi ja/tai naurettavaksi tekemiseen.

Kuvaksi tekeminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kuvattu pelottava tai pyhä asia palautuisi yksioikoisesti ainoastaan hallituksi ”kuolleeksi esineeksi”. Kuten Petri Vuojala huomauttaa, voi ”magian ruokkima todellisuussuhde” Warburgin ajattelussa muuttaa kuvat myös aktiivisiksi toimijoiksi. Humanisaation rinnalla Warburg näkeekin myös demonisoivan tai villiyttävän tendenssin, logiikkaa vastustavan ja silmän luomaa etäisyyttä yhteenkurovan, minää ja objektia maagisesti lähentävän lähestymistavan, jonka hän liittää ”foobiseksi refleksiksi” kutsumaansa ihmisen alkuperäiseen, pelokkaaseen olotilaan.²⁰

Samantyyppisillä, evolutiivisilla selityksillä on pyritty avaamaan myös kauhuviihteen viehätystä.²¹ Jos magia voidaan mieltää aktiiviseksi, todellisuutta aktiivisesti esimerkiksi erilaisten rituaalien tai taikojen kautta muokkaamaan pyrkiväksi hengellisyyden muodoksi²², voidaan esteettisen härmistämisen prosessi sekin hahmottaa tietyllä tapaa taikauskoiseksi toiminnaksi, jossa hallitsemattomat asiat, kuten tulevaisuuteen, omaan voimattomaan asemaan tai henkiin kohdistuvat pelot ja toiveet ohjataan tai alennetaan tiettyyn materiaaliin. Kuten Christopher Bracken huomauttaa, ovat metaforat taikauskosisessa tulkinnassa suoraan yhteydessä fyysiseen todellisuuteen, jolloin voidaan ajatella, että todellisuuteen voidaan vaikuttaa diskursiivisesti²³ esimerkiksi juuri kuvien käsittelyn kautta. Puhutussa ja kirjoitetussa kielessä sadattelulla ja kiroamisella voidaan ajatella olevan samanlainen funktio.²⁴

Zombeissa ja zombikuvakirjoissa havainnollistuva härmistetty kuolema

Tämä härmistävän kuolemanhallinnan ja maagisten uskomusten yhteys konkretisoituu zombeissa, jotka jo historialliselta taustaltaan linkittyvät magiaan. Haitilaisessa

voodooossa, johon zombin hahmon juuret voidaan jäljittää, zombilla viitataan elävään kuolleeseen tai henkilöön, jolta on voodoo-papin avulla varastettu tämän oma tahto.²⁵ Maailmanlaajuisesti tunnetuksi kauhuhahmoksi zombi kasvoi kuitenkin Amerikkalaisen elokuvateollisuuden kautta. 1930-1960 amerikkalaiset zombielokuvat ja -näytelmät tarttuivat juuri voodooon eksotiikkaan ja kuvasivat sen yksipuolisesti eräänlaiseksi mustaksi magiaksi, mikä palveli Yhdysvaltoja paitsi viihteenä, myös Haitia toiseuttavana, saarivaltion miehitystä puolustavana propagandana.²⁶ Myöhemmät elokuva-adaptaatiot George A. Romeron zombitrilogian vanavedessä muuttivat zombin hahmon lihaa syöväksi eläväksi kuolleeksi ja lisäsivät zombin kuvaan esimerkiksi apokalyptiset sairausepidemiat. Nykymuodossaan zombia määrittävätkin useimmiten virustartunta, kuolleesta paluu ja lihanhimo.

Kuvakirjojen tapa esittää zombius seuraillee näitä populaarikulttuuriin vakiintuneita esitystapoja, mutta mukana on myös lapsille suunnatuille narrativeille tyypillistä söpöilyä ja zombiuden leikiksi tulkitsevia selityksiä. Kuvitelmina, leikkinä tai epäaitoina, satumaisina uskomuksina zombit esitetään tämän

aineiston osalta neljässä kirjassa. Näissä esityksissä myös zombeille ominainen lihanhimo tyypistyy pelkäksi retoriseksi aivojen hiimoitsemiseksi, eikä kuolemaa tai kuolemassa paluuta välttämättä kuvata niissä muuten kuin viitteellisesti, hautakivien ja harmaan vihertävän ihonvärin kautta. Kiinnostavan huomion muodostaa myös esimerkiksi se, että tässä artikkelissa analysoiduista 15 kuvakirjasta neljä kuvaa zombiutta epidemia-maisesti leviävänä tautina siinä missä vain yksi kirjoista viittaa suoraan taikuuteen zombiuden syynä.²⁷

Populaarikulttuurisen historiansa aikana zombin hahmo on muuntautunut tahdottomasta ruumiista 2000-luvun nopeasti liikku-

vaksi saalistajaksi²⁸, mutta ikonisimmillaan zombi on edelleen jäykästi ja laahaavan kömpelösti liikkuva, tyhjöpäinen ja likainen vastakuollut. Zombiksi ei siis tavallisesti lasketa ketä tahansa elävää kuollutta, kuten Jeesusta tai Frankensteinia²⁹, vaan vain ja ennen kaikkea sellainen elävä kuollut, jolta puuttuu sielu, vapaa tahto ja persoonallisuus, sekä useimmiten myös äly ja humaanius³⁰. Kuvakirjazombien kohdalla tämä älyn, tahdon ja persoonallisuuden puute korostuu. Kuvakirjazombit kuvataan melkein poikkeuksetta kuolaavina, laahaavasti kävelevinä ja yksinkertaisina. Michael Kloranin *Zombies: The Stinking Dead* (2014) esimerkiksi pilaillee zombien kustannuksella

Kuva 1. Kirjasta Mike Kloran, *Zombies: The Stinking Dead*, © Mike Kloran.

selittäessään, että zombeja on hyvä paeta yläkertaan, koska ne ovat niin kömpelöitä, etteivät ne mielellään käytä portaita.

Kuvakirjat kuvaavat zombit kuitenkin myös usein inhimillisinä ja samastuttavina, mikä poikkeaa yllä mainitusta epähuomauiden kaavasta. Yli puolet tarkastelluista kuvakirjoista toteuttaa lastenkirjoille tyypillistä kaavaa asettamalla päähenkilöksi tai fokaloijaksi lapsen tai lapsenomaisen eläinhahmon. Lapsihahmojen ympärille rakentuvat tässä artikkelissa käsitellyistä kirjoista esimerkiksi *A Brain is for Eating*, *Zombies Love Brains*, *Peanut Butter Jelly Brains*, *That's Not Your Mommy Anymore*, *Zombies - the Stinking Dead* sekä *My Bunny is a Zombie* ja *If I Were a Zombie*. Lapsiin viittaavat myös jo nimen perusteella *Baby's First Survival Guide*, *Zombie Kids* ja *Babies' First Book of Zombies*. Sillä, kenen kautta tarina kerrotaan, on merkitystä myös kirjojen kohderyhmän ja lastenkirja-statuksen määrittämisessä. Kuvakirjat luetaan usein osaksi lastenkirjallisuutta jo niiden formaatin perusteella, mutta lisäksi viitteen kohdeyleisöstä tarjoaa usein esimerkiksi tarinoiden keskeisten toimijoiden ikä. Tätä havainnollistaa esimerkiksi *A Brain is for*

A brain is for eating
Yes, that's what I said

Kuva 2. Kirjasta Dan & Amelia Jacobs, *A Brain is for Eating*, kuvittanut Scott Brundage, julkaisija Pale Dot Voyage. © Scott Brundage.

Eating (Jacobs & Brundage 2013). Se alkaa aukeamalla, joka esittää vasemmalla sivulla zombiutuneen, selvästi iloisen lapsen ja oikealla tekstin "A brain is for eating / Yes, that's what I said".

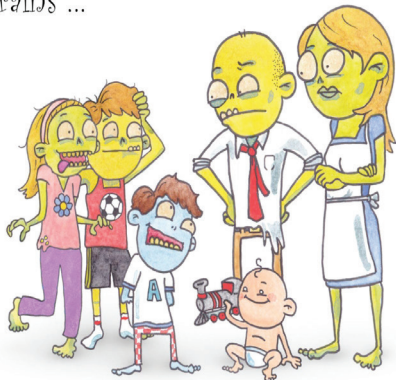
Teksti ja kuva yhdessä asettavat siis puhujaksi zombilapsen, joka näkökulman kautta kirja antaa erilaisia ruokailua koskevia neuvoja sen (oletetusti yhtälailla zombiutuneelle) lukijalle. *Zombies Love Brains* (Drysdale & Kloran 2016) seurailee tätä iloisten lapsizombien esittämisen tapaa ja nostaa

päähenkilöiksi kolme sisarusta, joiden zombileikki sisältää aivojen kuolaamista, yössä hoippumista ja normaali-ihmisten puremistä, kunnes se tyssää vanhemmaksi paljastuvan "zombin" asettamaan, aikuiskertojan kasvattavalla äänellä kerrottuun, ekplisiittisesti nuoria zombeja puhuttelevaan sääntöön: "toisten aivoja ei saa syödä ilman näiden lupaa"³¹ Näissä tarinoissa korostuu siis myös lapsille suunnatuille kirjoille tyypillinen opettavaisuus.

Samaistuttavuudesta huolimatta zombien esittäminen tukeutuu usein myös juurikin här-

but you can't eat someone's
brains ...

20

Kuvat 3. Kirjasta Colin M. Drynsdale, *Zombies Love Brains*, kuvittanut Mike Kloran, julkaisija Pictish Beast Publications. © Mike Kloran.

mistävään, ruumiillistavaan naurettavaksi tekemiseen. Tämä naurettavaksi tekeminen havainnollistuu paitsi irtoavissa raajoissa, myös yleisessä siivottomuudessa ja kömpelydessä. *Zombies: The Stinking Dead* esimerkiksi paneutuu eritoten siihen, miten pahalta zombit haisevat (“like rotten eggs inside a sweaty shoe!”). Zombikuvakirjoissa näytetään myös paljon ikeniä, hampaita, avohaavoja ja sisäelimiä – eritoten aivoja. *Zombie Kids* sisältää jopa lihakauppa-kohtauksen,

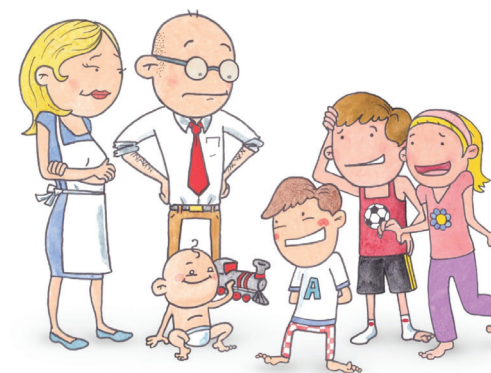
jossa zombilihakauppias paloittelee asiakkailleen ihmisten raajoja tekstin kuvatessa tilanetta sanoin: “There’s an old zombie butcher / who does all the chopping. / Then places them on a / fresh pizza as topping. Humoristisuudessaan nämä “iloiset paloittelut” näyttäisivätkin seurailevan karnevaalinaurulle tyypillistä esitystapaa. Härmistämisen kohde on niissä kuoleman tuntematon yleisyys.

Babies’ First Book of Zombies ja Baby’s First Survival Guide härmistävät nekin omilla tavoillaan sekä kuvakirjojen lapsiystävällisyyden vaatimusta, että aivan varhaisinta lapsuutta, vauva- ja taaperoiikää, eli ajanjaksoa, jolloin ihmisen ajatellaan usein olevan viattomimmillaan. Babies’ First Book of Zombies tekee tämän vertaamalla vauvoja zombeihin. Baby’s First Survival Guide puolestaan suuntaa härmistävän otteensa itse söpöilyn vaatimukseen ja esittelee zombiapokalypsin tekijöitä karun digijäljen ja liioittelun suoraviivaisuuden kautta.

Posthumanistisia tulkintoja ja söpöilyä

Afro-karibialaisen orjan tai työläisen lisäksi zombi on yhdistetty milloin ghouliin, arabimytologian ihmislihaa syövään, tah tonsa menettäneeseen epäkuolleeseen³²

tai henkiin, jotka ottavat haltuunsa kuolleen ruumiin. Populaarikulttuurissa zombiutumisen on lisäksi kuvattu tapahtuvan paitsi magian, myös psykologisen ehdollistamisen (esim. tohtori Caligarin mesmerismi) ja teknologian tai biologisen/kemiallisen onnettomuuden kautta.³³ Eräät zombitutkijoista esittävätkin, että hahmo voi olla zombi, jos 1) sitä sellaiseksi kutsutaan (myös vaihtoehtoiset nimet, kuten “walker”, “roamer”, “shuffler” ja “biter” kel-

... without their permission!

21

paavat); 2) jos se näyttää zombilta (eli inhotavalta elävältä kuolleelta); 3) jos se hyökkää elävien kimppuun ja puree sekä syö näitä tartuttaen zombiuttaan; 4) jos se on sinnikäs, hellittämätön ja 5) aivoton tai tyhmä; 6) jos se liikkuu laumoissa ja 7) jos sen voi tappaa (tai jos se tappaa) ilman rankaisun tai moraalisten seuraamusten pelkoa³⁴. Sosiohistoriallisten, zombeja erinäisten ajankuvaan sopivien kriisien ilmentyminä tarkastelevien, zombiselitysten rinnalle onkin noussut myös psykologis-filosofisia näkemyksiä, joiden hengessä zombin määritelmää voidaan etsiä nimenomaan jonkin metafysisen ominaisuuden puuttumisesta, ontologisesta erilaisuudesta³⁵.

Tämä ontologinen erilaisuus liittää zombin hahmon lapsuuden sosiologiaan. Kysymys siitä, kuka kirjassa kuvataan zombina on olennainen siksi, että zombi on hahmona hirviö, määritelmällisesti ulkopuolinen ja kauhistuttava esimerkkitapaus. Sen, kenet tarinoissa zombiutetaan tai muutetaan eläimelliseksi tai hirviömäiseksi, voidaan siis nähdä kertovan siitä, ketä niissä toiseutetaan³⁶. Tapauksissa, joissa suurin osa protagonistista on zombeja ja zombius on ei-pelottava normi, tällainen analyysi saattaa tosin

tuntua jokseenkin harhaanjohtavalta. Lisäksi lasten toiseuttamista pehmentävät ja peittävät usein huumori ja kuvaustavan tavallisuus. Vaikka zombius liitettiin zombiviihteen alkuaikoina ennen kaikkea primitiivisyyteen ja toiseutettuihin kansoihin tai ihmisryhmiin, se on nykyään jo pitkään käsitellyt kysymystä siitä, miten toiseus määritellään, kun se tulee hyvin lähelle omaa verrokkiryhmää³⁷. Kun zombiuttamisen kohteiksi nousevat yhä tutummat ja läheisemmät hahmot, ei siis ole ihme, että sen kohteeksi joutuvat myös lapset, jotka muutenkin kuvataan länsimaisessa kulttuurissa usein humoristisesti pieninä hirviöinä³⁸.

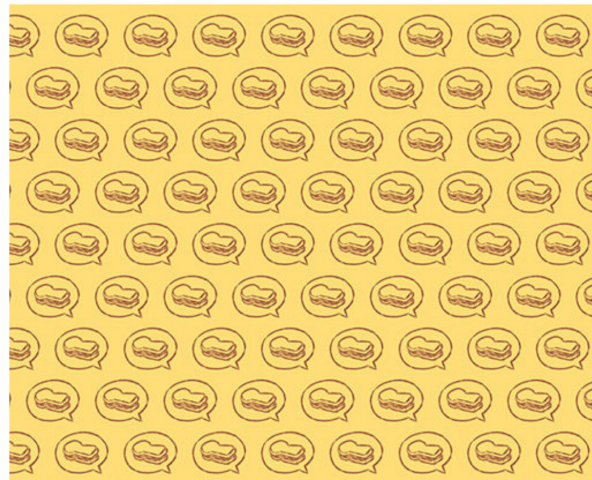
Zombien ontologinen erilaisuus voidaan kuitenkin nähdä myös voimavarana. Dan ja Amelia Jacobsin *A Brain is for Eating* toteuttaa eräänlaista posthumanistista otetta valitessaan zombilasten näkökulman ja puolustaessaan sitä myös eettisten pohdintojen muodossa. Elävät ihmiset esitetään tässä tekstissä ”paketteina” jotka ovat ruokaa ja sisältävät herkuksi määritellyjä aivoja. Pysähtynyt koulubussi tarjoaa näin ollen ”monta aterialla” ja eräät paketeista (raskaana olevat naiset) saattavat sisältää jopa kaksin verroin aivoherkkua. Tarinan eettinen huippukohta

saavutetaan lopussa, jossa kuvataan sitä, miten jotkut paketit taistelevat ja huutavat, etteivät halua kuolla. Tässä yhteydessä empaattisen nuoren zombin on riimin mukaan kuunneltava vatsaansa, jonka käsky on selkeä ja toistaa kirjan nimeä: aivot on luotu syötäväksi. Kirjan viimeinen aukeama paljastaa, että lopputuloksena tämän ohjeen seuraamisesta on epäkuolleiden varsin onnellisen tai tavallisen oloinen valtakunta.

Jo mainittujen teosten lisäksi zombilapsen ajatusten ympärille rakentuu myös Joe McGeen ja Charles Santoson *Peanut Butter Jelly Brains* (McGee & Santoso 2015). Kirjan päähenkilö, zombipoika nimeltä Reginald, on klassinen outolintu, mutta outoa hänessä ei ole se, että hän on zombi, vaan se, ettei hän haaveile aivoista, kuten muut zombilapset. Muiden ajatellessa vain aivoja, Reginald haluaa maapähkinä- ja hillovoileipiä. Ja kun muut zombit tarinan kohokohdassa sitten ymmärtävät voileipiä arvon ja lopettavat aivojahtinsa siirtyen syömään näitä ihmisystävällisempiä herkkuja, alkaa Reginald erilaisuudessaan heti haaveilla pitsasta.

Kirjan kohdeyleisön ja sen lastenkirjastatuksen kannalta on olennaista, että suurin osa sen kuvaamasta zombilaumasta näyt-

Kuva 4. Kirjasta Joe McGee, *Peanut Butter Jelly Brains*, kuvittanut Charles Santoso, julkaisija Abrams Books. © Charles Santoso.

täisi olevan lapsia, kooltaan pienempiä kuin esimerkiksi kaupan tati tai kaupunginjohtaja. Mukana on jopa yksi zombitaapero. Kirjan esteettisen linjan voidaan puolestaan katsoa edustavan estetisointia, sillä kuolema ei näy sen söpöissä zombihahmoissa muutoin kuin sinisenä ihonvärinä, rispaantuneina vaatteina ja kliseisinä Frankenstein-arpina.

Samanlaista estetisoivaa linjaa edustaa myös *My Bunny is a Zombie* (Wilson & Al-Chalabi 2017). Sen päähenkilö, tyttölapsi nimeltä Bethany, on tavallinen, elävä lapsi, jonka status määrittyy tämän suhteesta tarinan isään ja äitiin sekä pupu-leluun, josta

vanhemmat haluavat päästä eroon, mutta jonka Bethany pelastaa auton alta ja pitää itsellään vaikka se on puolikuollut, rispaantunut ja haiseva, eikä edes erityisen fiksu. Tässäkin tapauksessa kuvitusta hallitsevat pastellisävyt ja pehmeät, pyöreät muodot ja tekstiä pehmentävät hellittelysanat, kuten “sweetie”, “honey”, “daddy” ja “bunny”.

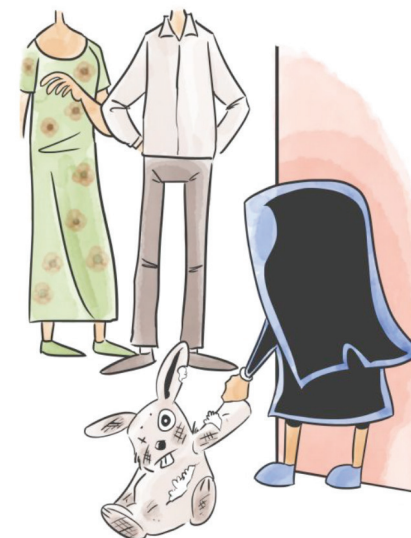
Satuhahmoja ja aikuisia puhuttelevia parodioita

Selkeästi satuhahmoina tai kuvitelmina zombit esitetään vain kolmessa tämän otoksen kirjoista: Mike Kloranin kirjassa *Zombies, the*

Stinking Dead (Kloran 2014), erilaisia satuhahmoja listaavassa *If I Were a Zombie* -kirjassa (Inglis & Orchard 2016) sekä jo edellä mainitussa *My Bunny is a Zombie* -kirjassa. *If I Were a Zombie* -kirjassa zombi on vain yksi osa hahmogalleriaa, joka kattaa satuhahmoja jättiläisistä keijuihin, vampyyreihin, noitiin, kummituksiin ja merihirviöihin. Erona varsinaiseen kauhuvihteeseen tässäkin kirjassa ei lopulta tematisoida

Kuva 5. Kirjasta Joe Wilson, *My Bunny is a Zombie*, kuvittanut Ammar Al-Chalabi, julkaisija Talk of the Tavern Publishing Group. © Ammar Al-Chalabi.

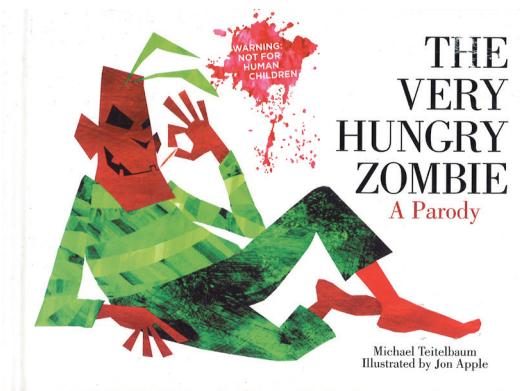
erityisemmin juuri kuolemaa, vaan zombi on yksinkertaisesti satuhahmo muiden joukossa.

Taiteen ja taikauskon osalta kysymys kirjojen kohderyhmästä muuttuu kiinnostavaksi, kun edellä mainittuja satuolentoja lähestytään uskomuksina, joita sekularisoitunut, rationalismia painottava länsimainen kulttuuri pyrkii pitämään yllä lapsissa vain tiettyyn ikään asti. Ikäraja, jonka jälkeen näitä uskomuksia pyritään aktiivisesti purkamaan, on liukuva, mutta se voidaan sijoittaa esimerkiksi kuudesta kahdeksaan ikävuosien kieppeille.³⁹ Onkin mielenkiintoista, että samoihin aikoihin, kun uskoa joulupukkiin ja hammaskeijuun aletaan lasten kasvaessa purkaa, aletaan pelottavampia yliluonnollisia hahmoja käsitellä lastenkirjallisuudessa selkeästi enemmän. Tässä käsitellyistä kirjoista *Zombie Kids* (Dweck & Draisey 2012) on esimerkiksi varustettu 6+ ikäsuosituksella ja se on julkaistu KiteReaders-sarjassa, joka pyrkii kirjan sisäkannesta löytyvän ”mission statementin” mukaan parantamaan lasten lukutaitoa. Populaarikulttuurisen asemansa vuoksi zombin hahmoa voidaankin ilmeisesti käyttää veto-aulana, jolla lapsia houkutellaan lukemaan iässä, jossa he siirtyvät lapsellisemmista us-

komuksista pelottavampien fantasiahahmojen pariin.

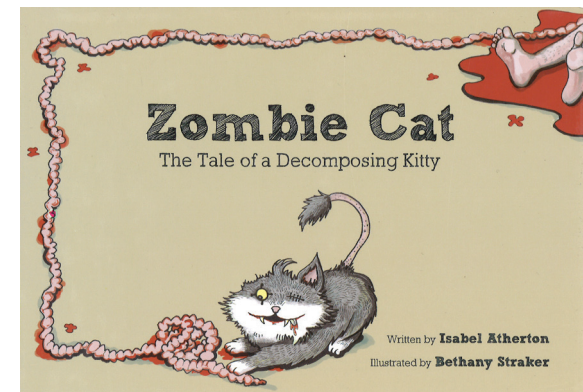
Zombien tuomista kuvakirjaformaattiin voidaankin pitää myös inkongruenssihumoriin tukeutuvana kategoriarikkomuksena, sillä väkivalta, joka, kuten yllä kuvattiin, liittyy zombeihin monella tapaa niin niiden symboliikan kuin myös niiden kannibalistisen toiminnan osalta, on nykyisten lapsikäsitusten vallitessa pyritty pitkälti rajaamaan ulos lastenviihteen piiristä. Zombikuvakirjat, joissa väkivaltaan ja väkivaltaiseen kuolemaan tartutaan selkeimmin, onkin melkein-

Kuva 6. Kirjasta Michael Teitelbaum, *The Very Hungry Zombie*, kuvittanut Jon Apple, julkaisija Skyhorse Publishing Inc. © Jon Apple.

pä poikkeuksetta suunnattu aikuisyleisöille ja ne parodioivat joko lastenkirjallisuutta tai kauhuviihdettä tai kumpaakin. Klassikkokuvakirjaa *The Very Hungry Caterpillar* parodioiva *The Very Hungry Zombie: A Parody* (Teitelbaum & Apple 2012) tarjoilee esimerkiksi jo etukänessä varoitustekstin ”Warning: not for human children”. Varoitusteksti on sijoitettu punaiseen roisketahraan, joka herättää mielikuvan verestä. Kirjan pääpaino on sen esikuvan mukaisesti syömisen kuvauksissa, mutta syötäväksi joutuvat kannibalistisessa hengessä eri

Kuva 7. Kirjasta Isabel Atherton, *Zombie Cat*, kuvittanut Bethany Straker. © Bethany Straker.

Three little zombies

chasing after you

Sacrifice a hand grenade

Kuva 8. Kirjasta Andy Rash, *Ten Little zombies*. © Andy Rash.

ammattikuntia edustavat ihmiset ja ihmisten ruuminosat tavanomaisempien herkkujen sijaan.

Makaaberimpaan ilmaisuun keskittyvät myös *Zombie Cat* (Atherton & Straker 2012) ja *Ten Little Zombies* (Rash 2010). *Zombie Catin* päällimmäinen teema on tosin edelleen lastenkirjojen hengessä ystävyys, mutta jo sen kansikuva viittaa siihen, että zombius voi asettaa zombiutuneen eläimen ja tämän omistajan ystävyuden koetukselle. Samalla teemalla leikittelee tavallaan myös *Ten Little Zombies*, joka kantaa alaotsikkoa *A Love Story*. Siinä lahdataan zombeja muun muassa moottorisahalla ja käsikranaatil-

la, kunnes kohdalle tulee oma zombiutunut tyttöystävä. Olennaista on, että näissä kirjoissa ei vältetä veren kuvauksia ja että päähenkilöt ovat aikuisia. Esitystapa on edelleen humoristinen, mutta siinä on pistävyyttä ja ruumiillisuutta, jota selkeämmin lapsille suunnatut kirjat välttävät.

Mogkin ja Wellsin *That's Not Your Mommy Anymore* (Mogk & Wells 2011) sisältää jopa niin sanottua unheimlich-outoutta, joka usein liitetään myös nimenomaan zombeihin⁴⁰. Tässä kirjassa kertojaääni puhuttelee lukijaa/kuulijaa sinuna ja olettaa lukijan samastuvan tarinan lapsihahmoon, jonka äiti kokee pelottavan muodonmuutoksen säyseäsil-

mäisestä, kauniisti laulavasta ja hyvin leipovasta kotiäidistä kassaneitiä purevaksi, laahustavaksi ja korisevaksi hirviöksi.⁴¹ Mikäli karnevalismin sijaan tai lisäksi halutaan korostaa zombiutuneen äidin pelottavuutta ja outoutta, voidaan sanoa, että äiti-hahmo (rakastettu ja jopa pyhäksi mielletty auktoriteetti) on tässä kuvaustavassa härmistetty, eli outoutettu ja alentavasti ruumiillistettu. Huomionarvoista on, että *That's Not Your Mommy Anymore* -kirjan kuvittaja Aja Mulford (ent. Wells) huomautti kuvan käyttö lupaa myöntäessään, ettei tätä kirjaa ollut tarkoitus suunnata lapsille. Samanlaisen muistutuksen tarjoi myös *Ten*

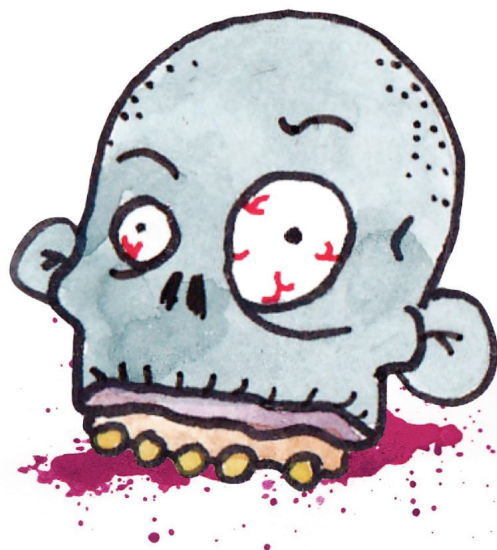

Little Zombies -kirjan tekijä Andy Rash.⁴² Mitä pelottavampia kuvakirjojen zombit ovat ja mitä selkeämmin ne tematisoivat kuolemaa ja väkivaltaa, sitä helpommin ne siis ilmeisesti luetaan aikuisille suunnatuiksi huumorikirjoiksi varsinaisten kuvakirjojen sijaan.

Härmistetty, hallittu yliluonnollisuus

Zombies: The Stinking Deadin kirjoittanut ja kuvittanut Michael Kloran kertoo kirjan johdannossa, kuinka zombien piirtäminen on auttanut häntä pääsemään yli zombipelostaan. Lapsena hän kertomansa mukaan pelkäsi zombeja enemmän kuin mitään muita hirviöitä, mutta saadessaan pyhäinpäivänä koulussa tehtäväksi piirtää lempihirviönsä hän piirsi zombeja ja huomasi, että piirretyt zombit olivat oikeastaan ”aika makeita” (awesome). Tämä makeus ei kuitenkaan ole viileyttä supersankarien, kuten Batmanin tai He-Manin, tai näiden ultimaattisten antagonistien, kuten Jokerin tai Skeletorin hengessä. Vastausta siihen, mistä zombien ”makeus” johtuu, pitääkin nähdäkseni etsiä juuri niiden rumuuteen, typeryyteen ja kömpleyyteen nivoutuvasta inhottavuudesta.

Siitä, voidaanko zombikuvakirjoissa havainnollistuvaa estetisointia ja esteettistä härmistämistä pitää erityisen lapsellisina pelon hallinnan keinoina, voidaan olla monta mieltä. Kuvamagiaan liittyvä animismi on tosin rationalismin aikakaudella liitetty usein ennen kaikkea lapsiin ja primitiivisiin kansoihin⁴³, mutta tätä käsitystä on myös kyseenalaistettu 1930-luvulta lähtien⁴⁴. Nykytutkimus painottaa sitä, ettei taikauskoinen suhtautuminen ole suinkaan vain lapsille

Kuva 9. Kirjasta Mike Kloran, *Zombies: the Stinking Dead* © Mike Kloran.

ominaista tai sisäsyntyistä, vaan myös pitkälti kulttuurisesti tuotettua.⁴⁵ Yhteisöjen ja kulttuurien voidaan esimerkiksi katsoa vaikuttavan siihen, minkälaisia tarinoita lapsille tai lastenkulttuuriin tai yliluonnollisuuteen liittyen kerrotaan. Vaikuttamisen keinoja ovat esimerkiksi salliminen ja rohkaisu tai kieltäminen, ja ne voivat kohdistua esimerkiksi tarinan totuudenmukaisuuteen tai liioitteiluun, moraalisiin tekijöihin (kuten kerskailu/vaativattomuus) tai fantasiaelementteihin.⁴⁶ Silti käsitys lasten luontaisesta taikauskisuudesta näyttäisi juurtuneen syvälle nykyisinkin arkipuheessa vallitseviin lapsikäisyyksiin. Maria Laukka esimerkiksi esittää, että lapsi suhtautuu kuvaan animistisesti ja tunteellisesti ja saattaa esimerkiksi suudella tai sylkeä sitä taikka repiä sen ja sotkea peikon kasvot. Lisäksi Laukka väittää, että lapsi ”kiinnittää harvoin huomiota kuvan muodollisiin ominaisuuksiin tai erityisiin esteettisiin seikkoihin”.⁴⁷

Minä esittäisin kuitenkin, että juuri kuvien muodolliset ominaisuudet vaikuttavat siihen, halutaanko sitä suudella, sylkeä vai sotkea. Mikäli pelottava hahmo, kuten zombi, on jo valmiiksi härmistetty, voidaan ehkä ajatella, että se on jo valmiiksi sotkettu ja siten

haltuunotettu Lisäksi näyttäisi siltä, että esteettinen härmistäminen on varsin yleinen populaarikulttuurinen, eikä siis mitenkään erityisen lapsellinen, esitystapa. Ovathan zombit populaarikulttuurissa yleensäkin usein nimenomaan kömpelöitä, käveleviksi ruumiiksi redusoituja hahmoja, joilta puuttuvat kaikki korkeammat sielun ja mielen voimat tai petoeläinten sulavuus. Esteettisen härmistämisen käsitettä voitaisiinkin tästä näkökulmasta käsin katsottuna hyödyntää niin kauhuviihteen kuin myös maagisten kuvastojen tutkimuksessa, missä se voisi tarjota tulkinnallisen työkalun esimerkiksi juuri Abry Warburgin demonisaation ja humanisaation ajatusten tai käsitteiden, kuten freudilaisen outouden ja kristevalaisen abjektin rinnalle.

Zombiudelle kuvakirjoissa annettujen esteettisten ja "lapsellisten" selitysten (kuten ydinvoimalaonnettumuuksien, virustartuntujen ja leikin) ja niissä valittujen esteettisten esitystapojen voidaan siis ajatella pyrkivän hallitsemaan kuolemiseen ja yliluonnollisiin hirviöihin liittyviä pelkoja.

Tällaisen kuvallisen pelonhallinnan ja magian tai taikauskon yhteyttä voidaan avata ajattelemalla magian funktioita, eli sitä, mi-

ten se palvelee yksilöä tai yhteisöä kognitiivisesti, emotionaalisesti, sosiaalisesti ja adaptiivisesti. Avuttomuuden tunteen on havaittu aiheuttavan esimerkiksi masennusta, stressiä ja suorituskyvyn heikkenemistä. Illuusio kontrollista saattaa tällöin tuottaa positiivisia terveysvaikutuksia.⁴⁸ Jos ajatukset samankaltaisuudesta ja positiivisesta kontaminaatiosta tai näkymättömistä voimista voivat auttaa aiemman maailmanmestarin paitaan pukeutuvan urheilijan voittoon, ehkä härmistettyjen tai estetisoitujen zombienkin voidaan katsoa tarjoavan katsojille tai lukijoille jonkinlaista positiivista hallinnan tunnetta suhteessa vaikkapa stressiin ja väsymykseen, jotka tekevät meistä eräänlaisia "zombeja" arjessa.

Haluaisinkin lopuksi painottaa vielä sitä, etteivät zombikuvakirjoissa käytetyt pelon ja yliluonnollisen hallinnan tavat lopulta eroa suuresti siitä, miten pelkoja ja yliluonnollisuutta hallitaan nykykulttuurissa yleensä. Kun zombit esitetään söpöinä tai inhottavina ja naurettavina, niissä ruumiillistuva yliluonnollinen uhka kotoistetaan tavalla, joka tekee siitä hallittavan, hassun ja jopa kivan, makean. Näin zombitrooppia kierrätetään ja ylläpidetään populaarikulttuurissa, ilman

että sen toiseuttavat, magiaan ja yliluonnolliseen liittyvät juuret ja kuolemaa tematisoivat kysymykset otetaan vakavasti. Lopulta kuvakirjazombit ovatkin ei-vakavasti otettavia juuri hallitun yliluonnollisuutensa vuoksi, oli hallinnan mekanismi sitten lapsiystävälliseksi mielletty estetisointi tai makaaberimpi esteettinen härmistäminen.

Viitteet

- 1 Maria Tatar, "Why Fairy Tales Matter: The Performative and the Transformative", *Western Folklore* 69:1 (Winter 2010), 55.
- 2 Michelle Ann Abate, *Bloody Murder: The Homicide tradition in Children's Literature* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2013).
- 3 Ks. esim. Käpy ry:n kokoama bibliografia "Lastenkirjat, suru ja kuolema" <http://kapy.fi/surevalle/tukikirjallisuus/lapset-suru-ja-kuolema/>, 20.2.2018, sekä Lois Rauch Gibson and Laura M. Zaidman, "Death in Children's Literature: Taboo or Not Taboo?" *Children's Literature Association Quarterly* vol. 16, no. 4 (1991): 232-234, luettu 13.2.2018, <https://muse.jhu.edu/article/249230>. David Sadler "'Grandpa Died Last Night': Children's Books about the Death of Grandparents", *Children's Literature Association Quarterly*, vol. 16, nro 4 (1991): 246-250, luettu 13.2.2018, <https://muse.jhu.edu/issue/13378>. Päivi Heikkilä-Halttunen, Minttu, Jason ja Peikonhäntä: Lasten kuvakirjoja kipeistä aiheista (Helsinki: BTJ Finland Oy, 2010), 192-197.
- 4 Susanne Ylönen, *Tappeleva rapuhirviö: Kaurun estetiikka lastenkulttuurissa* (Jyväskylä Studies in Humanities 2016), s. 56-81.
- 5 Susanne Ylönen, "Lower than Low: Domesticating the Aesthetics of Horror in Childish Remakes" teoksessa Max Rynnänen & Jozef Kovalcik (toim.)

Aesthetics of Popular Culture (Academy of Fine Arts and Design & Slovart Publishing Ltd, Bratislava, 2014): 124-149, Elina Drucker, "Collage and Montage in Picturebooks" teoksessa Bettina Kümmerling-Meibauer, *The Routledge Companion to Picturebooks* (London: Routledge, 2018), 51.

6 Noël Carroll, *The Philosophy of Horror, or, Paradoxes of the Heart* (London: Routledge, 1990).

7 Abate Bloody Murder, ks. eritoten 224

8 Chloé Germaine Buckley, *Twenty-First Century Children's Gothic: From the Wanderer to Nomadic Subject* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2018), Peter Kostenniemi "Protection and Agency in Children's Gothic. Multiple Childhood(s) in Angela Sommer-Bodenburg's Der Kleine Vampir, *LIR: Journal* No 9 (2017): 56-76.

9 Carol Nemeroff & Paul Rozin, "The Makings of the Magical Mind: The Nature and Function of Sympathetic Magical Thinking" teoksessa Karl S. Rosengren, Carl N. Johnson & Paul L. Harris (eds.) *Imagining the Impossible: Magical, Scientific, and Religious Thinking in Children* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000): 1-34, viite sivulla 5.

10 Catherine Lester, "The Children's Horror Film: Characterizing an "Impossible" Subgenre", *The Velvet Light Trap*, nro. 78 (2016): 22-37, luettu 13.2.2018, <https://muse.jhu.edu/article/628733>.

11 Edward P. Comentale & Aaron Jaffe, "Introduction: The Zombie Research Center FAQ" teoksessa Comentale & Jaffe (eds.), *The Year's Work at the Zombie Research Center*, (Bloomington, IN: Indiana University Press, 2014): 1-58, ProQuest Ebook Central, viite s. 2. Christie, Deborah & Lauro, Sarah Juliet (eds.) *Better Off Dead: The Evolution of the Zombie as Post-Human* (New York: Fordham University Press, 2011): 1-4. ProQuest Ebook Central, viite s. 1.

12 Sandra L. Beckett, *Crossover Picturebooks: A Genre for All Ages* (New York: Routledge, 2012).

13 Carolyn Korsmeyer, *Savoring Disgust: The Foul*

and the Fair in Aesthetics (Oxford University Press: New York, 2011).

14 Petri Vuojala, *Pathosformel: Aby Warburg ja avain tunteiden taidehistoriaan* (Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 1997): 78.

15 Korsmeyer, *Savoring Disgust*, 135.

16 Sigmund Freud, *Totem and Taboo* (London: Routledge 2004): 97-99. Jean Piaget, *Judgement and Reasoning in the Child*, London:Routledge 2014): 203. ProQuest Ebook Central.

17 Frances S. Connelly, *The Grotesque in Western Art and Culture* (New York: Cambridge University Press 2012). Valeriano Bozal Fernández (toim.) *The Grotesque Factor: Essays* (Museo Picasso Málaga, 2012).

18 Julia Kristeva "Fetishishing the Abject" teoksessa Sylvère Lotringer (toim.) *More & Less 2*, transl. Jeanine Herman (Cambridge: MIT Press 1999): 15-35.

19 Petri Vuojala, *Pathosformel: Aby Warburg ja avain tunteiden taidehistoriaan*, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 1997): 75-80.

20 Vuojala, *Pathosformel*: 76-78.

21 Mathias Clasen, *Why Horror Seduces* (New York: Oxford University Press 2017).

22 Nevil Drury, *Stealing Fire from Heaven: The Rise of Modern Western Magic*. (Oxford: Oxford University Press, 2011): 4. Nemeroff ja Rozin "The Makings of the Magical Mind", 26.

23 Christopher Bracken, *Magical Criticism: The Recourse of Savage Philosophy* (Chicago: University of Chicago Press, 2007): 3. EBSCOhost.

24 Matthew Parris, Scorn: *The Wittiest and Wickedest Insults in Human History* (London: Profile Books 2017): 4-5.

25 Elizabeth McAlister, "Slaves, Cannibals, and Infected Hyper-Whites: The Race and Religion of Zombies" *Anthropological Quarterly*, vol. 85 nro. 2 (2012): 457-486, viite s. 469. Vuckovic, Jovanka, *Zombies: Die illustrierte Geschichte der Untoten* (München: Knesbeck, 2012): 25, aus dem

Englischen von Ulrike Kretschmer.

26 Franck Degoul ""We are the mirror of your fears": Haitian Identity and Zombification" teoksessa Christie, Deborah & Lauro, Sarah Juliet (eds.) *Better Off Dead: The Evolution of the Zombie as Post-Human* (New York: Fordham University Press, 2011): 24-38. Chera Kee, ""They Are Not Men...They Are Dead Bodies!": From Cannibal to Zombie and Back Again" teoksessa Christie, Deborah & Lauro, Sarah Juliet (eds.) *Better Off Dead: The Evolution of the Zombie as Post-Human*. (New York: Fordham University Press, 2011): 9-23. McAlister, "Slaves, Cannibals, and Infected Hyper-Whites", 472.

27 "Using a magic ritual of hugs and tea party, Bethany revived the bunny as a zombie"

28 Christie & Lauro *Better Off Dead*, 1.

29 Mc Alister "Slaves", 467-468.

30 Kevin Boon, "And the Dead Shall Rise" teoksessa Christie, Deborah & Lauro, Sarah Juliet (eds.) *Better Off Dead: The Evolution of the Zombie as Posthuman* (New York: Fordham University Press): 5-8. Kee "They Are Not Men...They Are Dead Bodies!", 17.

31 "But in your new state... / ...as one of the undead, / don't let your hunger for brains... / ...go to your head. / For even young zombies... / ...must obey one simple rule, / it cannot be broken... / ...no matter how much you drool. / I know that you feel... / ...like you're on a mission, / But you can't eat someone's brains... / ...without their permission!"

32 Ahmed Al-Rawi, "The Mythical Ghoul in Arabic Culture" *Cultural Analysis* 8 (2009): 45 - 69. Luettu 13.2.2018, https://www.researchgate.net/profile/Ahmed_Al-Rawi/publication/277816715_The_Mythical_Ghoul_in_Arabic_Culture/links/5574cecf08ae7536374ff1e6/The-Mythical-Ghoul-in-Arabic-Culture.pdf

33 Boon, "And the Dead Shall Rise".

34 Comentale & Jaffe, "Introduction", 46.

35 Boon, "And the Dead Shall Rise".

36 ks. tästä lisää esim. Maria Lassén-Seger, *Adventures into Otherness: Child Metamorphs in Late*

Twentieth-Century Children's Literature. Turku: Åbo Akademi University Press, 2006, 35.

37 Kee, "They Are Not Men...They Are Dead Bodies!", 16.

38 Karen Coats & Farran Norris Sands, "Growing up Frankenstein: Adaptations for Young Readers" teoksessa A. Smith (Ed.), *The Cambridge Companion to Frankenstein* (Cambridge: Cambridge University Press, 2016): 241-255.

39 Karl S. Rosengren & Anne K. Hickling, "Metamorphosis and Magic: The Development of Children's Thinking About Possible Events and Plausible Mechanisms" teoksessa Rosengren et al. (eds.) *Imagining the Impossible: Magical, Scientific, and Religious Thinking in Children*. Cambridge: Cambridge University Press. 2000): 75-98, viite s. 87.

40 Sigmund Freud *The Uncanny*, Penguin Classics -painos (London: Penguin Books, 2003). Masahiro Mori, "The Uncanny Valley", translated by Karl F. Dorman & Norri Kageki, *IEEE Robotics and Automation Magazine*, June 2012: 98-100.

41 "When she bites the checker at the store, that's not your Mommy anymore."

42 Aja Mulford, Facebook-messenger viesti kirjoittajalle 7.3.2018. Andy Rash, sähköposti kirjoittajalle 1.3.2018.

43 Freud, *Totem and Taboo*: 97-99. Piaget, *Judgement and Reasoning in the Child*: 203. Lauri Ockenström, *Talismaaneja, tulenliekkejä ja taivaallisen heijasteita: Marsilio Ficinin kuvamagian taustat ja hermeettinen perinne* (Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2015): 42-43.

44 Margaret Mead, "An Investigation of the Thought of Primitive Children, with Special Reference to Animism", *Journal of the Royal Anthropological Institute* 62, 1932: 173- 190. Luettu 20.2.2018, <http://www.jstor.org/stable/2843884>.

45 Karl S. Rosengren, Carl N. Johnson & Paul L. Harris *Imagining the Impossible: Magical Scientific and Religious Thinking in Children* (Cambridge: Cambridge University Press 2000)

46 Peggy J. Miller, Julie Hengst, Kristin Alexander & Linda L. Sperry "Versions of Personal Storytelling/ Versions of Experience: Genres as Tools for Creating Alternate Realities" teoksessa *Imagining the Impossible*, 243.

47 Maria Laukka, "Sotketut peikon kasvot" teoksessa Korolainen, Tuula (toim.) *Kirjaseikkailu: Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas* (Helsinki: Tammi, 2001): 64.

48 Nemeroff & Rozin, "The Makings of the Magical Mind", 26.

Primäärilähteet

Atherton, Isabel. 2012. *Zombie Cat: The Tale of a Decomposing Kitty*. Illustrated by Bethany Straker. New York: Skyhorse Publishing.

DiPucchio, Kelly. 2011. *Zombie in Love*. Illustrated by Scott Campbell.

Drysdale, Colin M. 2016. *Zombies Love Brains*. Illustrated by Mike Kloran. Pictish Beast Publications.

Dweck, Julia. 2012. *Zombie-Kids*. Illustrated by Mark Draisey. Publisher KiteReaders, Santa Clara CA. <http://motherdaughterbookreviews.com/book-review-zombie-kids-by-julia-dweck/>.

Enos, Theresa K. 2012. *Baby's First Survival Guide: An Alphabet Book of the Zombie Pandemic*. Create Space Independent Publishing Platform.

Inglis, Kate. 2016. *If I Were a Zombie*. Illustrated by Eric Orchard.

Jacobs, Dan & Amelia. 2013. *A Brain is for Eating: A Picture Book for Young Zombies*. Illustrated by Scott Brundage. Chattanooga: Pale Dot Voyage: A Humanaut endeavor.

Kloran, Michael. 2014. *Zombies: The Stinking Dead*.

Knuth, Wendy. 2014. *Moore Zombies: the Search for Gargoy*. Illustrated by Brian Allen.

McGee, Joe. 2015. *Peanut Butter & Brains: A Zombie Culinary Tale*. Illustrated by Charles Santoso. New York: Abrams Books for Young Readers.

Mogk, Matt. 2011. *That's Not Your Mommy Anymore: A Zombie Tale*. Illustrated by Aja Wells. Berkeley: Ullyses Press.

Rash, Andy. 2010. *Ten Little Zombies*.

Reich, Justin. 2012. *A Baby's First Book of Zombies*. Illustrated by Marc Scheff.

Teitelbaum, Michael. 2012. *The Very Hungry Zombie: A Parody*. Illustrated by Jon Apple.

Wilson, Joe. 2017. *My Bunny is a Zombie!* Illustrated by Ammar Al-Chalabi. Talk of the Tavern Publishing Group.

FT Susanne Ylönen on jyväskyläinen taidekasvattaja ja kulttuurintutkija, jota kiinnostavat kauhun ja lapsuuden leikkauskohdat, sekä inhon magneettisuus. Tällä hetkellä Ylönen toimii tutkijatohtorina Jyväskylän yliopistolla ja tutkii esteettisen härmistämisen käsitettä erilaisten populaarikulttuuristen esimerkitapausten kautta. Tutkimusta rahoittaa Suomen Kulttuurirahasto.

